

Aleksandra Niewiara
Uniwersytet Śląski, Katowice
aleksandra.niewiara@us.edu.pl

AKSJOLOGICZNA WARTOŚĆ HYMNÓW PAŃSTWOWYCH SŁOWIAN W UJĘCIU PORÓWNAWCZYM

Słowa kluczowe: aksjologia lingwistyczna, lingwistyka kulturowa, genologia, sławistyka
Keywords: axiolinguistics, cultural linguistics, genre analysis, Slavic studies

Niniejszy artykuł stanowi pewien wkład do porównawczych aksjolingwistycznych badań lingwokultur słowiańskich, a impulsem do podjęcia na nowo tej problematyki (por. Niewiara 2018) były ostatnio opublikowane teksty Macieja Raka (2021) oraz Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej (2021) o projektowaniu badań mających na celu porównawcze i różnicujące zestawienie słowiańskich, polskich i (polskich) gwarowych kulturomów (Rak) lub słowiańskich i bałtyckich wartości i conceptów kulturowych (Niebrzegowska-Bartmińska), a także artykuł Alicji Nagórko (2021) na temat porównania metody typowania słów kluczy przez Annę Wierzbicką i kulturomów przez samą autorkę. Wraz z lekturą tych artykułów powracają pytania o to, co może zagwarantować obiektywność w wybieraniu do opisu słów i pojęć ważnych w danej kulturze: przeprowadzanie badań ankietowych, obserwacja częstości występowania wyrazów w korpusach, kompetencja i intuicja badacza powiązana z umiejętną analizą danych systemowych i wybranych tekstów? W zależności od postawy metodologicznej wszystkie metody mogą podlegać krytyce, wszystkie też w różny sposób wzbogacają naszą wiedzę.

W poszukiwaniu możliwych rozwiązań zobiektywizowania postępowania badawczego zwracam się w stronę porównawczych badań tekstowych, do pewnego stopnia idąc tropem A. Wierzbickiej (2007: 42–43), która podnosiła zagadnienie weryfikacji typowania słów kluczy m.in. poprzez obserwację ich występowania w tekstach

z dziedziny emocji lub sądów moralnych, a także w popularnych porzekadłach czy piosenkach. Odmienność mojej propozycji wynika z wyboru nie tekstów popularnych, ale ważnych (za takie uznaję hymny państwowe), oraz z innego kierunku działania. Na podstawie analizy tekstów, polegającej na wstępnym wyodrębnianiu w nich składników semantycznych, próbuję ustalić zestaw podstawowych pojęć, które w kolejnych krokach można charakteryzować jako składowe sieci wartości kultury, oraz oszacować ich udział w budowaniu fenomenów o różnym stopniu złożoności (kulturomów, konceptów, skryptów kulturowych).

Hymn państwowy – gatunek ważny. Ważność kulturowa jest trudna do zdefiniowania. Ze struktury głębokiej przymiotnika *ważny* wynika, że jest to cecha relacyjna. Coś jest ważne dla kogoś (nie jest ważne dla kogoś innego). Mówiąc o ważności kulturowej, musimy dokonać uogólnienia i określić, że poszukujemy elementów kulturowych (wraz z ich nośnikami) ważnych dla społeczeństwa, które daną kulturę tworzy i na nią się składa. Nie chodzi zatem o osobiste poczucie doniosłości jakiejś idei, tekstu, pojęcia u każdego członka danej społeczności, ale o to, że większość jest świadoma ich istnienia i traktowania przez zbiorowość lub jej część jako ważnych. Poziom świadomości u poszczególnych osób ma tu pewne znaczenie, ale nie jest decydujący.

W odniesieniu do hymnów państwowych pełna świadomość zawiera dane na temat semantyki własnego hymnu i jego historycznych i aktualnych odniesień, na temat gatunku tekstu oraz jego funkcji w zachowaniach społecznych. Minimalną wiedzę o tych zagadnieniach mają wszyscy. O ile nie każdy wie, że hymn w greckim antyku był uważany za gatunek sakralny, umieszczany „na czele listy gatunków poświęconych w całości bogom” (Danielewicz 1986: 33), o tyle już każdy jest świadom, że wykonanie hymnu jest związane z pewną podniosłością i jest kierowane ku wyższej idei, a to można traktować jako kontynuację wspomnianej sakralności. Spośród wymienionych przez Marię Wojtak (2014: 66–67) cech gatunkowych służących do identyfikacji gatunku: aspektu strukturalnego, stylistycznego, semantycznego i pragmatycznego, za najważniejszy w przypadku hymnów państwowych uznaje się w potocznej świadomości najprawdopodobniej ten ostatni, tj. wiedzę, że wykonanie hymnu dokonuje się w szczególnych okolicznościach i towarzyszy mu specyficzne zachowanie, podobne do innych, które znane są w danej kulturze, a związane są z okazywaniem szacunku i powagi. Wykonanie hymnu to *act of singing*, działanie za pomocą śpiewu, i można je w tym sensie traktować jako działanie ważne. Nie jest to jednak jedyny wyznacznik ważności tego typu tekstów.

Hymn państwowy jest w społeczeństwach traktowany jako żywy element tradycji wprowadzany w horyzont teraźniejszości, i to w wieloraki sposób¹. Jest pieśnią

1 Ową różnorodność obrazują dwa teksty: szkic literacki Ignacego Chrzanowskiego (1922) na temat „naszego” hymnu narodowego oraz komiksowa opowieść Papcia Chmiela *Tytus, Romek i A'Tomek poznają historię hymnu Polski* (Chmielewski 2016).

wybraną przez reprezentantów społeczeństwa spośród innych ważnych pieśni i zatwierdzoną jako symbol państwowy (por. np. Kaleta 1988: 250, 254 czy Gössel 2008: 29, 39–40). Hymn jest chroniony prawem. Jego znieważenie, jak flagi czy godła, podlega karze (Szeleszczuk 2020: 153–158). Istnieją zasady dotyczące przyjmowania odpowiedniej pozycji ciała (np. na baczność, z ręką na sercu itd.) podczas jego wykonania. O aktualnej społecznej i kulturowej ważności hymnu państwowego świadczą spory, dyskusje, mniej i bardziej śmiało *pastisze*². Przedmiotem krytyki bywają niewłaściwe tempo konkretnego wykonania, nieodpowiednia interpretacja, rażące pomyłki, a nawet przejęzyczenia³.

W odniesieniu do *Mazurka Dąbrowskiego* powracają dyskusje dotyczące jego właściwego odczytania dosłownego i metaforycznego. Uczni i internauci dyskutują na temat odcyfrowania form zapisanych w rękopisie Wybickiego w sposób mu właściwy, lecz dla współczesnego czytelnika mylący. Roman Kaleta (2009: 649–653) wskazuje możliwość innego odczytania fragmentu „Już tam ojciec do swej Basi mówi zapłakany” jako „do swej Basi mówi zapłakanej”, objaśniając obecnością w tym miejscu samogłoski pochylonej i graficznego uproszczenia, bez kreskowania, jak w rękopisie *z ziemi włoski* zamiast *włoskiej/włoskiéy*. Jerzy Bralczyk (2015: 182) umieszcza incipit pieśni pośród „zdań polskich” i jednocześnie dyskutuje nad – jego zdaniem – lepszymi lub gorszymi wyborami zaimków *kiedy*, *póki*. Literaturoznawca Filip Mazurkiewicz (2016: 131–144) analizuje tekst w duchu modnych studiów genderowych.

Nie odnosi się to tylko do hymnu polskiego. Podobne dyskusje i charakterystyki dotyczą np. hymnu czeskiego, który jest określany jako *česká „píseň písní”* (Gössel 2008: 24). Ważność kulturowa hymnu państwowego Słowenii stała się nawet przedmiotem dyskusji w Komisji Europejskiej, która w marcu 2020 r. przyznała *Zdravlicy* znak europejskiego dziedzictwa kulturowego (Prešernova)⁴. Wymienione zjawiska świadczą o obecności hymnów państwowych w społecznej świadomości, a tym samym pozwalają przypuszczać, że ich teksty (a może i melodia) są nośnikami znaków kultury możliwych do odczytania przez jej uczestników. Analiza tekstów słowiańskich hymnów państwowych może zatem doprowadzić do wyodrębnienia

2 Małgorzata Gańska (2018), kustosz Muzeum Hymnu Narodowego w Będominie, przypomina trawestacje wzmagające nadzieję w trudnych czasach wojny: „marsz, marsz Sikorski z ziemi szkockiej do Polski”.

3 Lapsus jednego z polityków: „z ziemi polskiej do Wolski” zaowocował prześmiewczymi komentarzami na temat *narodu wolskiego*, *Wolaków*, *historii Wolski* (Historia Wolski – Muzeum IV RP, [on-line:] https://muzeum4rp.iq.pl/wiki/index.php?title=Historia_Wolski (dostęp: 12 I 2022)).

4 Uzasadnienie wyboru pieśni France Prešerena jako tak ważnego dla europejskiej tradycji cytowane jest w Internecie: „V pesmi *Zdravljica* je ideje francoske revolucije o svobodi, enakosti in bratstvu prenesel na zgodovinski položaj slovenskega naroda ter dodal specifično kozmopolitsko sporočilo, ki je za predmarčno obdobje prebujanja narodov neobičajno napredno” (Prešernova).

składników semantycznych, których status kulturowy i aksjologiczny (w obrębie poszczególnych lingwokultur lub ogólnosłowiański) można będzie dalej ustalać.

Analiza hymnów. Hymny państwowe krajów słowiańskich nie są bardzo znane, nie są też bardzo długie, przytoczono je zatem w całości w tabelach (1–14) obok wyodrębnionych z nich składników semantycznych. Zestaw elementów znaczeniowych, które mogą być fundamentem tekstów należących do gatunku hymnu państwowego, częściowo jest zależny od charakterystyki tego gatunku: pieśń jest symbolem państwa, a państwo to teren i ludzie. Wskazywanie składników semantycznych rozpoczynamy więc od odnotowania składnika CZŁOWIEK obecnego we wszystkich tekstach, ale występującego w badanych hymnach w różnych wariantach: CZŁOWIEK w grupie, w grupie rodzinnej, w grupie narodowej oraz CZŁOWIEK jednostka z grupy swoich, jednostka z grupy innych. Drugim składnikiem jest TEREN, przedstawiony w dwóch wariantach: TEREN (KULTURA), TEREN (NATURA). W pierwszym odnotowuje się składniki noszące ślad jakiegokolwiek działania człowieka (np. nadawanie nazw własnych rzekom, miastom), w drugim – odnoszące się do przyrody (nazwy pospolite: *słońce, morze, rzeka*, również takie, które nie mają w swej strukturze semantycznej składnika ‘teren, miejsce’, jak *kwiat*, ale kojarzą się z naturą). Trzeci element to CZAS. Jego obecność nie wynika z cech gatunku, ale z istoty bytu (człowieka, państwa) jako osadzonego w czasie. Następne elementy to składniki wyodrębnione wskutek interpretacji tekstów jako ich wartości (ŻYCIE, MIŁOŚĆ) i antywartości (ŚMIERĆ, WRÓG). Składniki semantyczne podane są w kolejności alfabetycznej wraz z egzemplifikacją tekstową⁵, hymny omawiane są w tabelach w porządku ustalonym według słowiańskich grup językowych: (1) polski, (2) czeski, (3) słowacki, (4) łużycki, (5) białoruski, (6) rosyjski, (7) ukraiński, (8) bułgarski, (9) macedoński, (10) serbski, (11) chorwacki, (12) słoweński, (13) czarnogórski, (14) bośniacki.

---

5 Dziękuję za slawistyczne konsultacje Draganie Ratkowic z Instytutu Języka Serbskiego Serbskiej Akademii Nauki i Sztuki oraz Dariuszowi Tkaczewskiemu z Instytutu Językoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego.

Tabela 1. *Mazurek Dąbrowskiego* (1797). Autor słów: Józef Wybicki, autor melodii [?]. Hymn państwowy Rzeczypospolitej Polskiej od 1927 r. Odjęto wówczas dwie zwrotki (w tekście podano w nawiasie kwadratowym, pochodzące z nich składniki semantyczne opatrzone gwiazdką).

<p>Mazurek Dąbrowskiego Jeszcze Polska nie zginęła, Kiedy my żyjemy. Co nam obca przemoc wzięła, Szablą odbierzemy.</p> <p>Przejdziem Wisłę, przejdziem Wartę, Będziem Polakami. Dał nam przykład Bonaparte, Jak zwyciężać mamy.</p> <p>Jak Czarniecki do Poznania Po szwedzkim zaborze, Dla ojczyzny ratowania Wrócim się przez morze.</p> <p>Już tam ojciec do swej Basi Mówi zapłakany – Słuchaj jeno, pono nasi Biją w tarabany.</p> <p>Refren Marsz, marsz Dąbrowski, Z ziemi włoskiej do Polski. Za twoim przewodem Złączym się z narodem.</p> <p>[Niemiec, Moskał nie osiedzie, gdy jąwszy pałasza, hasłem wszystkich zgoda będzie i ojczyzna nasza.</p> <p>Na to wszystkich jedne głosy: „Dosyć tej niewoli mamy racławickie kosy, Kościuszkę Bóg pozwoli”].</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>my, nam, będziem, wrócim się, mamy, nasi</i>, w grupie rodzinnej: <i>ojciec, Basia</i> (ojca), w grupie narodowej: <i>będziem Polakami, złączym się z narodem</i>, [*Moskał, *Niemiec]</p> <p>CZŁOWIEK jednostka z grupy swoich: <i>Czarniecki, Basia, Dąbrowski</i>, [*Kościuszek], jednostka z grupy innych: <i>Bonaparte</i></p> <p>TEREN (KULTURA), MIEJSCE WŁASNE: <i>Wisła, Warta, Poznań, Polska</i>, [*Racławice] WŁASNOŚĆ (TERENU): <i>wzięła – odbierzemy, zabór</i> [*nie osiedzie] TEREN MIEJSCE CUDZE: <i>szwedzki zabór, ziemia włoska</i> TEREN (NATURA): <i>morze</i></p> <p>CZAS przeszły: <i>zginęła, wzięła</i>, teraźniejszy: <i>żyjemy, mówi, imper.: słuchaj, przyszyły: przejdziem, wrócim się, złączym się, będziem</i></p> <p>[*BÓG: <i>Bóg pozwoli</i>] [*NIEWOLA: <i>dosyć tej niewoli</i>] OJCZYŻNA/ POMOC OJCZYŻNIE: <i>dla ojczyzny ratowania</i> PAŃSTWO: <i>Polska</i> PRZEMOC: <i>przemoc wzięła, szwedzki zabór</i> WALKA: <i>szablą odbierzemy, biją w tarabany, marsz, marsz, za przewodem</i> [*jąwszy pałasza, *racławickie kosy] ZWYCIĘSTWO: <i>jak zwyciężać mamy</i> [*ZGODA: <i>hasłem wszystkich zgoda będzie, wszystkich jedne głosy</i>] ŻYCIE: <i>nie zginęła</i> (*nie umarła), <i>żyjemy</i></p>
--	--

Źródła: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19800070018>; <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/piesn-legionow-polskich-we-wloszech.html> (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 2. *Kde domov můj, kde domov můj* (1834). Autor słów: Josef Kajetán Tyl, autor melodii František Jan Škroup. Jest to pieśń ślepego gęślarza ze śpiewogry *Fidlovačka aneb žádný hněv a žádná rvačka*. Od 1993 r. hymn państwowy Czech, w latach 1917–1992 Czechosłowacji.

<p>Kde domov můj, kde domov můj Kde domov můj, kde domov můj? Voda hučí po lučinách, Bory šumí po skalínách, V sadě skví se jara květ, Zemský ráj to na pohled! A to je ta krásná země, /:země česká, domov můj:/</p> <p>Kde domov můj, kde domov můj? V kraji znáš-li Bohu milém, Duše útle v těle čilém, Mysl jasnou, vznik a zdar A tu sílu vzdoru zmar? To jest Čechů slavné plémě /:Mezi Čechy domov můj:/</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>náš</i>, w grupie rodzinnej: <i>otcům drahé</i>, w grupie narodowej: <i>Čechů plémě, mezi Čechy</i> CZŁOWIEK jednostka: <i>můj</i> (ja)</p> <p>TEREN (NATURA): <i>voda hučí po lučinách</i> (por. pol. <i>łąka</i>), <i>bory šumí po skalínách</i>, <i>jara květ</i> TEREN (KULTURA): <i>kraj, sad, zemský ráj, země česká</i></p> <p>CZAS teraźniejszy: <i>hučí, šumí, skví se</i>, początek: <i>vznik</i></p> <p>BÓG: <i>v kraji Bohu milém</i> CIAŁO: <i>v těle čilém</i> (żwawym) DOM: <i>domov</i> DUSZA: <i>duše útle</i> DZIAŁANIE / AKTYWNOŚĆ: <i>čilý</i> ('aktywny, ruchliwy, żwawy') MYŚL / MARZENIE: <i>mysl jasná</i> PIĘKNO: <i>krásná země</i> ROZKWIT: <i>skví se</i> SIŁA: <i>síla</i> SŁAWA: <i>Čechů slavné plémě</i> SPRZECIW: <i>vzdor</i> SZCZĘŚCIE / POMYŚLNOŚĆ: <i>zdar</i> ŚWIATŁO: <i>jasna</i> WRAŻLIWOŚĆ: <i>útlý</i> (por. pol. <i>wątyły</i>, tu: 'delikatny, wrażliwy') ZMARNOWANIE: <i>zmar</i></p>
---	--

Źródło: <https://vlast.cz/hymna-ceske-republiky/> (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 3. *Dobrowol'nicka* (1844). Autor słów: Janko Matúška, autor melodii [?]. Hymn Słowacji od 1993 r.

<p>Dobrovoľnícka Nad Tatrou sa blíska, hromy divo bijú Zastavme jich bratja, veď sa ony stratja Slováci ožijú</p> <p>To Slovensko naše dosjal tvrdo spalo Ale blesky hromu zbudzujú ho k tomu, Aby sa prebralo</p> <p>Ešte jedle rastú na krivánskej straňe Kdo slovensky cítí, ňech sa šable chití A medzi nás staňe</p> <p>Už Slovensko vstáva, puta si strháva Hej, rodina milá! hodina odbila Žije matka Sláva</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>zastavme, naše, medzi nás</i>, w grupie rodzinnej: <i>bratja, matka Sláva, rodina milá</i>, w grupie narodowej: <i>Slováci, slovensky cítí</i> (por. pol. <i>czuje</i>) TEREN (KULTURA): <i>Tatra, Slovensko, Kriváň (na krivánskej straňe)</i> TEREN (NATURA): <i>hromy divo bijú, blíska sa, blesky hromu, jedle</i> CZAS przeszły: <i>dosjal spalo, hodina odbila, teraz-niejszy: zbudzujú, cítí, žije, vstáva + imper. ňech chití, (ňech) staňe</i></p> <p>NIEWOLA: <i>puta</i> (por. pol. <i>pęta</i>) SEN / NIEŚWIADOMOŚĆ: <i>tvrdo spalo</i> PRZEBUDZENIE: <i>vstáva, hodina odbila</i> WALKA: <i>ňech sa šable chití a medzi nás staňe</i> WOLA (WŁASNA): <i>Dobrovoľnícka</i> (por. pol. <i>dobrowolny</i>) WOLNOŚĆ: <i>puta si strháva</i> (por. pol. <i>pęta targa</i>) ŻYCIE: <i>Slováci ožijú, Slovensko vstáva, žije matka Sláva</i></p>
--	--

Źródła: <https://www.vlada.gov.sk//statna-hymna/>; https://pl.wikipedia.org/wiki/Hymn_S%C5%82owacji (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 4. *Rjana Łužica* – górnołużycki. Autor słów: Handrij Zejler (1827), *Rědna Łužyca* – dolnołużycki, tłum. Hendrich Jordan, autor melodii: Korla Awgust Kocor (1845). Hymn narodowy Łużyczan.

		CZŁOWIEK w grupie: <i>muže / z klina</i> [?], w grupie rodzinnej: <i>wośc(ow) / wótc(ow)</i> , w grupie narodowej: <i>serbski</i>
		TEREN (KULTURA): <i>Łužyca / Łužica, kraj</i>
Rjana Łužica Rjana Łužica, spšawna, přečelna, mojich serbskich wótcow kraj, mojich zbóžnych sonow raj, swjate su mi twoje hona!	Rědna Łužyca Rědna Łužyca, spšawna, psijazna, mojich serbskich wošcow kraj, mojich glucnych mysłow raj, swěte su mě twoje strony.	CZAS terażniejszy: <i>su + imper. zakwiś, zakćej, przyszły: (przyszłość) psichodny / přichodny</i> , wieczność: <i>nimjer</i> (por. pol. <i>niezmierzony</i>), <i>wěčny</i>
Časo přichodny, zakćej radostny! Ow, zo bych z twojeho klina wušli mužojo, hódní wěčnoh wopomnjeća!	Cas ty psichodny, zakwiś radostny! Och, gab muže stanuli, za swój narod žělali, godne nimjer wobspomnješa!	BÓG: <i>zbóžny, raj</i> GODNOŚĆ: <i>godne / hódní</i> MYŚL: <i>mysl</i> PAMIĘĆ: <i>wobspomnješo, wopomnjeće</i> PIĘKNO: <i>rědna / rjana</i> PRACA: <i>za swój narod žělali</i> PRAWO / SPRAWIEDLIWOŚĆ: <i>sprawna, spšawna</i> (por. pol. <i>z prawem, sprawiedliwy</i>) PRZYJAŹŃ: <i>psijazna / přečelna</i> RADOŚĆ: <i>radostny</i> ROZKWIT: <i>zakwiś / zakćej</i> SEN: <i>son</i> SZCZĘŚCIE: <i>glucny</i> (por. niem. <i>Glück</i> 'szczęście') ŚWIĘTOŚĆ: <i>swěte strony, swjate hona</i> (por. pol. <i>zagony</i>)

Źródło: https://dsb.wikipedia.org/wiki/Serbska_hymna (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 5. *Мы, беларусы...* (1995). Autor słów: Uładzimir Karyzna, autor melodii: Niescier Sakałouski (1955). Hymn państwowy Białorusi od 1995 r. Kontynuuje tradycję Związku Radzieckiego: słowa zostały napisane do melodii hymnu republiki białoruskiej ZSRR; także tekst nawiązuje do hymnu białoruskiej republiki związkowej.

<p>Мы, беларусы Мы, беларусы – мірныя людзі, Сэрцам адданыя роднай зямлі, Шчыра сябруем, сілы гартуем Мы ў працавітай, вольнай сям’і.</p> <p>Разам з братамі мужа вякамі Мы баранілі родны парог, У бітвах за волю, бітвах за долю Свой здабывалі сцяг перамог!</p> <p>Дружба народаў – сіла народаў – Наша заповітная, сонечная шлях. Горда ж узвіся ў ясныя вышы, Сцяг пераможны – радасці сцяг!</p> <p>Refren Слаўся, зямлі нашай светлае імя, Слаўся, народаў братэрска саюз! Наша любімая маці-Радзіма, Вечна жыві і квітней, Беларусь!</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>мы, наш, людзі</i>, w grupie rodzinnej: <i>ў сям’і, разам з братамі, маці-Радзіма, роднай зямлі</i>, w grupie narodowej: <i>Беларусы, дружба народаў, народаў братэрска саюз</i>, w grupie przyjaciół: <i>сябруем</i></p> <p>TEREN (KULTURA): <i>родная зямля</i> TEREN (NATURA): <i>сонечны шлях</i></p> <p>CZAS przeszły: <i>баранілі, здабывалі сцяг</i>, teraźniejszy: <i>сябруем, гартуем</i> + imper. <i>слаўся, жыві і квітней</i>, przyszły: <i>–, wieczność: вечна</i></p> <p>DOM: <i>родны парог</i> DUMA: <i>горда</i> GÓRA: <i>узвіся ў вышы</i> (por. pol. <i>wznieść się na wyżyny</i>) LOS / DOLA: <i>(бітва за) долю</i> MĘSTWO: <i>мужна</i> MIŁOŚĆ: <i>любимая, заповітна</i> (‘ukochany’, ‘ceplony’) PAŃSTWO: <i>Беларусь</i> POKÓJ / SPOKÓJ: <i>мірныя</i> PRACA: <i>працавітай</i> PRZYJAŹŃ: <i>сябруем, дружба</i> RADOŚĆ: <i>радасці сцяг</i> ROZKWIT: <i>квітней</i> SERCE: <i>сэрцам адданыя</i> SIŁA / MOC: <i>сілы гартуем, сіла народаў</i> SŁAWA: <i>слаўся</i> SZCZEROŚĆ: <i>шчыра сябруем</i> ŚWIATŁO: <i>светлае імя, ясныя вышы</i> WALKA: <i>баранілі, у бітвах, здабывалі сцяг перамог</i> WOLNOŚĆ: <i>вольная, за волю</i> ZWIĄZEK / WIEŻ: <i>саюз</i> ZWYCIĘSTWO: <i>(сцяг) пераможны, (сцяг) перамог</i> ŻYCIE: <i>жыві</i></p>
---	--

Źródło: <https://pravo.by/gosudarstvo-i-pravo/gosudarstvennaya-simvolika/dzyarzha-ny-gimn-respubliki-belarus/> (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 6. *Россия – священная наша держава...* Autor słów: Siergiej Michajłow (1943, 1977, 2000), autor melodii: Aleksandr Aleksandrow (1938). Hymn państwowy Federacji Rosyjskiej od 2000 r. Kontynuuje tradycję Związku Radzieckiego: na poziomie słów i melodii jest adaptacją hymnu ZSRR (jego wariantów z 1943 i 1977).

<p>Россия – священная наша держава Россия – священная наша держава, Россия – любимая наша страна. Могучая воля, великая слава – Твоё достоянье на все времена!</p> <p>От южных морей до полярного края Раскинулись наши леса и поля. Одна ты на свете! Одна ты такая – Хранимая Богом родная земля!</p> <p>Широкий простор для мечты и для жизни Грядущие нам открывают года. Нам силу даёт наша верность Отчизне. Так было, так есть и так будет всегда!</p> <p>Refren Славься, Отечество наше свободное, Братских народов союз вековой, Предками данная мудрость народная! Славься, страна! Мы гордимся тобой!</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>мы, нам, наша, наши, наше</i>, w grupie rodzinnej: <i>род-ная земля, брат-ских</i>, w grupie narodowej: <i>народов (союз)</i></p> <p>TEREN (KULTURA): <i>от южных морей до полярного края</i> TEREN (NATURA): <i>земля, леса и поля, широкий простор</i></p> <p>CZAS przeszły: <i>предками данная, так было</i>, teraźniejszy: <i>так есть, даёт, imper. славься</i>, przyszły: <i>грядущие года, wieczność: достоянье на все времена, так было, так есть и так будет всегда, союз вековой</i></p> <p>BÓG: <i>хранимая Богом</i> DUMA: <i>гордимся тобой</i> MARZENIA: <i>для мечты</i> MĄDROŚĆ LUDOWA: <i>мудрость народная</i> MIŁOŚĆ: <i>любимая</i> MOC / SIŁA: <i>могучая, сила</i> OJCZYŻNA: <i>Отчизна, Отечество</i> PAŃSTWO: <i>Россия, держава, страна</i> SŁAWA: <i>великая слава, славься</i> ŚWIĘTOŚĆ: <i>священная, хранимая Богом</i> WIERNOŚĆ: <i>верность</i> WOLA: <i>воля</i> WOLNOŚĆ: <i>свободное</i> WYJĄTKOWOŚĆ: <i>Одна ты на свете! Одна ты такая</i> ZWIĄZEK: <i>союз</i> ŻYCIE: <i>для жизни</i></p>
---	--

Źródło: http://www.gov.ru/main/symbols/gsr4_4.html (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 7. *Ще не вмерла України...* (1863). Autor słów: Pawło Czubyński, autor melodii: Mychajło Werbycki. Hymn państwowy Ukrainy od 1992 r. Hymn nawiązuje do *Pieśni legionów polskich we Włoszech* (Mazurka Dąbrowskiego).

<p>Ще не вмерла України... Ще не вмерла України і слава, і воля, Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля. Згинуть наші оріженьки, як роса на сонці. Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.</p> <p>Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону, В ріднім краю панувати не дамо нікому; Чорне море ще всміхнеться, дід Дніпро зрадіє, Ще у нашої України доленька наспіє.</p> <p>А завзяття, праця щира свого ще докаже, Ще ся волі в Україні піснь гучна розляже, За Карпати відоб'ється, згомонить степами, України слава стане поміж народами</p> <p>Refren Душу й тіло ми положим за нашу свободу, І покажем, що ми, браття, козацького роду. (2х)</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>ми, нам, наші, наша</i>, w grupie rodzinnej: <i>браття, дід (Дніпро), в рід- нім краю</i>, w grupie narodowej: <i>козацького роду, поміж народами</i></p> <p>TEREN (KULTURA): <i>Чорне море, Дніпро, Сян, Дон, Карпати</i> TEREN (NATURA): <i>степ, роса на сонці</i></p> <p>CZAS przeszły: <i>не вмерла</i>, teraźniejszy: <i>–, przy- szły: запануєм, положим, покажем, станем, ще всміхнеться, зрадіє, наспіє, стане, докаже</i></p> <p>CIAŁO: <i>тіло (ми положим)</i> DUSZA: <i>душу (ми положим)</i> GŁOŚNOŚĆ: <i>піснь гучна</i> (por. pol. <i>huczna</i>) KREW: <i>(бій) кривавий</i> LOS: <i>доля, доленька</i> MŁODOŚĆ (DZIELNA MŁODOŚĆ): <i>молодії</i> OJCZYŻNA: <i>рідний край</i> PANOWANIE: <i>запануєм у своїй сторонці</i> PAŃSTWO: <i>Україна, у своїй сторонці</i> PRACA: <i>праця</i> RADOŚĆ: <i>всміхнеться, зрадіє</i> SŁAWA: <i>слава</i> SZCZEROŚĆ: <i>щира</i> ŚMIERĆ: <i>згинуть</i> WRÓG: <i>наші оріженьки</i> WALKA: <i>станем в бій, не дамо нікому</i> WOLNOŚĆ: <i>воля, (піснь) волі</i> WYTRWAŁOŚĆ: <i>завзяття</i> (por. pol. <i>zawziętość</i>) ŻYCIE: <i>ще не вмерла</i></p>
--	---

Źródło: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%96%D0%BC%D0%BD_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 8. *Мила Родино* (1885). Автор słów i melodii: Cwetan Cwetkow Radosławow. Hymn państwowy Bułgarii od 1964 r.

<p>Мила Родино Горда Стара планина, до ней Дунава синей, слънце Тракия огрява, над Пирина пламеней</p> <p>Паднаха борци безчет за народа наш любим, майко, дай ни мъжка сила пътя им да продължим.</p> <p>Refren Мила Родино, ти си земен рай, твоята хубост, твоята прелест, ах, те нямат край.</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>наш, ние (ни), те (им), безчет</i> (pol. <i>niezliczony</i>), w grupie rodzinnej: <i>род-ина, майка</i>, w grupie narodowej: <i>народ</i></p> <p>TEREN (KULTURA): <i>Стара планина</i> (pol. <i>Bałkan</i>), <i>Дунава, Тракия, Пирин, земен рай</i> TEREN (NATURA): <i>слънце огрява, пламеней</i></p> <p>CZAS przeszły: <i>паднаха</i>, teraźniejszy: <i>огрява</i>, przyszłość (?): <i>пътя им да продължим</i> (por. pol. <i>ich drogą podążać</i>), wieczność, nieskończoność: <i>нямат край</i></p> <p>CIĄGŁOŚĆ: <i>пътя им да продължим</i> DUMA: <i>горда</i> MĘSTWO: <i>мъжка (сила)</i> MIŁOŚĆ: <i>любим народ, мила Родина</i> PIĘKNO: <i>хубост, прелест</i> SIŁA: <i>сила</i> WALKA: <i>паднаха борци</i></p>
--	--

Źródło: <http://www.pravoslavieto.com/history/19/1878/hymn.htm> (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 9. *Денес над Македонија*. Автор słów: Włado Maleski (1941), autor melodii: Todor Skałowski (1943). Hymn państwowy Macedonii Północnej od 1992 r.

<p>Денес над Македонија Денес над Македонија се раѓа Ново сонце на слободата! Македонците се борат За своите правдини! Македонците се борат За своите правдини!</p> <p>Одново сега знамето се вее На Крушевската република! Гоце Делчев, Питу Гули, Даме Груев, Сандански! Гоце Делчев, Питу Гули, Даме Груев, Сандански!</p> <p>Горите македонски шумно пеат Нови песни, нови весници! Македонија слободна, Слободна живее! Македонија слободна, Слободна живее!</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie narodowej: <i>Македонците, македонски</i> CZŁOWIEK jednostka z grupy swoich: <i>Гоце Делчев, Питу Гули, Даме Груев, Сандански</i> TEREN (KULTURA): <i>горите шумно пеат песни, нови весници</i> TEREN (NATURA): <i>се раѓа ново сонце</i></p> <p>CZAS teraźniejszy: <i>се раѓа, се борат, се вее, пеат</i> GŁOŚNOŚĆ: <i>шумно (пеат)</i> PAŃSTWO: <i>Македонија, Крушевската република</i> PRAWO: <i>правдини (pl.)</i> WALKA: <i>се борат</i> WOLNOŚĆ: <i>слободата, слободна</i> ŻYCIE: <i>живее</i></p>
--	--

Źródło: <https://pretsedatel.mk/republika-severna-makedonija/> (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 10. *Боже правде* (1872). Автор слóв: Jovan Djordjević, автор melodii: Martin (Davorin) Jenko. Hymn państwowy Serbii od 2006 r.

<p>Боже правде Боже правде, ти што спасе од пропасти досад нас, чуј и одсад наше гласе и од сад нам буди спас.</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>нас, нам (my), наше</i>, w grupie rodzinnej: <i>братска слога, браћа, отаџбина, (српски) род</i>, w grupie narodowej: <i>српски род, српска, српство</i> (coll.) CZŁOWIEK jednostka z grupy swoich: <i>Срб</i> (sg.), <i>му</i> (on)</p>
<p>Моћном руком води, брани будућности српске брод, Боже спаси, Боже храни, српске земље, српски род!</p>	<p>TEREN (KULTURA): <i>српске земље, село, (будућности српске) брод</i> (pol. <i>okręt</i>), <i>град и дом</i> TEREN (NATURA): <i>поље, њива, на грани плод</i> (por. pol. <i>na gałęzi owoc</i>), <i>гром</i></p>
<p>Сложи српску браћу драгу на свак дичан славан рад, слога биће пораз врагу а најјачи српству град.</p>	<p>CZAS przeszły: <i>спасе, сину, настало је, пет вековне (борбе)</i>, teraźniejszy: + imper. <i>чуј, буди спас, води, брани, храни, сложи, благослови, нег блиста</i>, przyszły: <i>биће, будућност</i></p>
<p>Нек на српској блиста грани братске слоге златан плод, Боже спаси, Боже храни српске земље, српски род!</p>	<p>BŁOGOSŁAWIEŃSTWO: <i>благослови</i> BÓG: <i>Боже!</i> CZOŁO: <i>чело</i> DAWNOŚĆ: <i>пет вековне борбе плод</i> DOM: <i>дом</i></p>
<p>Нек на српско ведро чело твог не падне гнева гром Благослови Србу село поље, њиву, град и дом!</p>	<p>GNIEW (BOGA): <i>гнева гром</i> GRÓB: <i>гроб</i> MODLTWA: <i>моли ти се, чуј наше гласе</i> MROK: <i>мрачан</i> PRACA: <i>рад</i></p>
<p>Кад наступе борбе дани к' победи му води ход Боже спаси, Боже храни српске земље, српски род!*</p>	<p>SPRAWIEDLIWOŚĆ: <i>Боже правде</i> (por. pol. <i>sprawiedliwy Boże</i>) SIŁA / MOC: <i>моћном руком, најјачи (град)</i> SŁAWA: <i>слава, славан, дичан</i> SZCZĘŚCIE: <i>нова срећа</i></p>
<p>Из мрачнога сину гроба српске славе нови сјај настало је ново доба Нову срећу, Боже дај!</p>	<p>ŚWIATŁO: <i>блиста, ведро, сину</i> (por. pol. <i>zaświatał</i>), <i>сјај</i> (pol. <i>blask</i>), <i>златан</i> WALKA: <i>борба, најјачи град</i> (por. pol. <i>najmocniejsza twierdza</i>) WRÓG: <i>враг</i></p>
<p>Отаџбину српску брани пет вековне борбе плод Боже спаси, Боже брани* моли ти се српски род!</p>	<p>(WY/Z)BAWIENIE: <i>спас, спасе, спаси, храни, брани од пропасти</i> ZGODA: <i>сложи, слога, слоге</i> ZGUBA / ZAGŁADA: <i>пропаст</i> ZWYCIĘSTWO: <i>пораз врагу, к' победи, борба</i></p>

Źródło: www.parlament.gov.rs (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 11. *Lijepa naša domovino* (1835). Autor słów: Antun Mihanović, autor melodii: Josip Runjanin. Hymn państwowy Chorwacji od 1991 r.

<p>Lijepa naša domovino Lijepa naša domovino, Oj junačka zemljo mila, Stare slave djedovino, da bi vazda sretna bila!</p> <p>Mila kano si nam slavna, Mila si nam ti jedina. Mila kuda si nam ravna, Mila kuda si planina!</p> <p>Teci Dravo, Savo teci, Nit' ti Dunav silu gubi, Sinje more svijetu reci, Da svoj narod Hrvat ljubi.</p> <p>Dok mu njive sunce grije, Dok mu hrašće bura vije, Dok mu mrtve grobak krije, Dok mu živo srce bije!</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>naša, my/nam</i>, w grupie rodzinnej: <i>djed-ovina</i>, w grupie narodowej: <i>svoj narod</i> CZŁOWIEK jednostka z grupy swoich: <i>Hrvat, on/mu</i> TEREN (KULTURA): <i>Drava, Sava, Dunav, svijet, grobak</i> TEREN (NATURA): <i>ravna, planina, sinje more, sunce grije, zemlja, hrašće bura vije, njive</i> CZAS przeszły: – , teraźniejszy: <i>si, ljubi, reci</i> + imper. <i>teci</i>, wieczność: <i>vazda</i> BOHATERSTWO: <i>junačka</i> DAWNOŚĆ: <i>stare</i> DOM: <i>dom-ovina</i> MIŁOŚĆ: <i>mila, Hrvat ljubi</i> MŁODOŚĆ / DZIELNA MŁODOŚĆ: <i>junačka</i> (por. scs. <i>junǫ</i> 'młody', pol. <i>junak</i>) MOGIŁA: <i>grobak</i> PIĘKNO: <i>lijepa</i> SERCE: <i>srce</i> SIŁA: <i>sila</i> SŁAWA: <i>slavna</i> SZCZĘŚCIE: <i>sretna</i> ŚMIERĆ: <i>mrtve</i> WYJĄTKOWOŚĆ: <i>ti jedina</i> ŻYCIE: <i>živo (srce) bije</i></p>
---	--

Źródło: https://hr.wikipedia.org/wiki/Lijepa_na%C5%A1a_domovino (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 12. *Zdravljica* (1846). Autor słów: France Prešeren, *carmen figuratum* w formie kieli-szka; autor melodii: Stanko Premrl. Od 1991 r. hymn państwowy Słowenii. W 2020 r. pieśń została uhonorowana znakiem dziedzictwa europejskiego.

<p style="text-align: center;">Zdravljica</p> <p style="text-align: center;">Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat' dan, da koder sonce hodi, prepirl iz sveta bo pregnan, da rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>naj</i> (my), w grupie narodo- wej: <i>narodi</i>, <i>rojak</i>, w grupie sąsiedzkiej: <i>sosed</i>, <i>mejak</i> (por. pol. <i>sąsiad zza między</i>) TEREN (KULTURA): <i>svet</i>, <i>meja</i> TEREN (NATURA): <i>koder sonce hodi</i></p> <p>CZAS przeszły: –, teraźniejszy: <i>hrepene dočakat'</i> + imper. <i>žive</i>, przyszły: <i>bo pregnan</i>, <i>bo prost</i> (por. pol. <i>będzie wolny</i>) BIESIADA: <i>Zdravljica</i> (toast, por. pol. <i>Na zdrowie!</i>) KŁÓTNIA: <i>prepirl</i> (por. pol. <i>spór</i>) MARZENIE / PRAGNIENIE: <i>hrepene dočakat' dan</i> WRÓG: <i>vrag</i> ZDROWIE: <i>Zdravljica</i> ZGODA: <i>da prepirl iz sveta bo pregnan</i> ZYCIE: <i>žive naj</i> (por. pol. <i>niech żyją nam</i>)</p>
---	---

Źródło: <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/odz/ureditev/drzavniSimboli!/ut/p/> (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 13. *Oj svijetla majska zoro* (1837). Autor słów: Sekula Drljević, autor melodii [?]. Hymn państwowy Czarnogóry od 2004 r.

<p>Oj svijetla majska zoro</p> <p>Oj svijetla majska zoro Majko naša Crna Goro, Sinovi smo tvog stijenja I čuvari tvog poštenja.</p> <p>Volimo vas, brda tvrda, I stravične vaše klanice, Koji nikad ne poznaše Sramotnoga ropstva lance.</p> <p>Dok lovcenskoj našoj misli Naša sloga daje krila, Biće gorda, biće slavna, Domovina naša mila.</p> <p>Rijeka će naših vala, Uskaćući u dva mora, Glas nositi okeanu, Da je vječna Crna Gora!</p>	<p>CZŁOWIEK w grupie: <i>naša</i>, <i>smo</i>, <i>volimo</i>, w grupie rodzinnej: <i>majka</i>, <i>sin</i> TEREN (KULTURA): <i>Lovćen</i>, <i>Crna Gora</i> TEREN (NATURA): <i>zora</i>, <i>stijenje</i>, <i>brda tvrda</i>, <i>stra- vične klanice</i>, <i>rijeka</i>, <i>vala</i>, <i>more</i>, <i>okean</i> CZAS przeszły: <i>ne poznaše</i>, teraźniejszy: <i>smo</i>, <i>volimo</i>, <i>daje</i>, przyszłość: <i>biće gorda/slavna</i> ('będzie dumna/ sławna'), wieczność: <i>vječna</i></p> <p>DOM: <i>domovina</i> DUMA: <i>gorda</i> MIŁOŚĆ: <i>volimo</i>, <i>mila</i> MYŚL: <i>misli</i> NIEWOLA: <i>ropstva lance</i> PAŃSTWO: <i>Crna Gora</i> SŁAWA: <i>slavna</i> STRAŻ / OBRONA: <i>čuvar</i> ŚWIATŁO: <i>svijetla</i> UCZCIWOŚĆ: <i>poštenje</i> WSTYD / HAŃBA: <i>sramota</i> ZGODA: <i>sloga</i></p>
--	---

Źródło: <http://www.me/index.php/cg/kultura1/drzavni-simboli> (dostęp: 15 XII 2021).

Tabela 14. *Intermeco*. Autorzy słów: Dušan Šestić i Benjamin Isović, autor melodii: Dušan Šestić. Hymn Bośni i Hercegowiny od 1998 r.

Intermeco	CZŁOWIEK w grupie: <i>naša, našem, mi</i> , w grupie rodzinnej: <i>majka, pokoljenja</i>
Ti si svjetlost duše	TEREN (KULTURA): <i>vječne vatre plam, krajina predaka</i>
Vječne vatre plam	TEREN (NATURA): <i>plavo nebo, tvoje rijeke, tvoje planine, zemlja</i>
Majko naša	
Zemljo Bosno	
Tebi pripadam	
	CZAS przeszły: <i>predak</i> , teraźniejszy: <i>idemo</i> , przyszły: <i>u budućnost, dov'jeka</i> (por. pol. <i>na wieki</i>)
Divno plavo nebo	
Hercegovine	
U srcu su tvoje rijeke	DAWNOŚĆ: <i>pokoljenja, predak</i>
Tvoje planine	DUMA: <i>ponosna</i>
	DUSZA: <i>duša</i>
Ponosna i slavna	PAŃSTWO: <i>Bosna, Hercegovina</i>
Krajina predaka	PIĘKNO: <i>divno (nebo)</i>
Živjećeš u srcu našem	PRZYNALEŻNOŚĆ: <i>tebi pripadam</i>
Dov'jeka	SERCE: <i>u srcu</i>
	SŁAWA: <i>slavna</i>
Pokoljenja tvoja	ŚWIATŁOŚĆ: <i>svjetlost</i>
Kazuju jedno:	WSPÓLNOTA: <i>zajedno</i>
Mi idemo u budućnost	ZGODA: <i>kazuju jedno</i>
Zajedno!	ŻYCIE: <i>živjećeš</i>

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Hymn_Bo%C5%9Bni_i_Hercegowiny (dostęp: 15 XII 2021).

Dyskusja. Z zaprezentowanego rozbioru tekstów wynika kilka wniosków, które unaocznia tabela 15 zbierająca dane na temat powtarzalności składników semantycznych w hymnach państw słowiańskich. Pierwszy ogląd narzuca wniosek o pewnym podobieństwie badanych tekstów, a także refleksję, że podobieństwo to wynika z rozpoznania przez społeczności cech pragmatycznych gatunku hymnu państwowego oraz z dostosowania się do stylu mówienia o państwie, ojczyźnie, narodzie, który obowiązywał w XIX w., tj. w czasie, gdy większość z nich powstała. Bliższe przyjrzenie się wyodrębnionym składnikom semantycznym ukazuje także ich zgodność z wartościami wymienianymi przez badaczy kultur słowiańskich. Na przykład na naszej liście znajdują się wszystkie wartości, które wskazali jako ważne w ich lingwokulturach reprezentanci różnych odłamów Słowiańszczyzny ankietowani w badaniu S. Niebrzegowskiej-Bartmińskiej (2021). Są to: ŻYCIE i ZDROWIE, RODZINA i POKREWIEŃSTWO, DOM, ZIEMIA, PRACA i PRACOWITOŚĆ, MIŁOŚĆ, PIĘKNO, SZCZĘŚCIE, MĄDROŚĆ, SZCZEROŚĆ, WIERNOŚĆ, UCZCIWOŚĆ, SPRAWIEDLIWOŚĆ, WOLNOŚĆ, HONOR / GODNOŚĆ, WIARA / RELIGIA, BÓG.

Zauważenie zgodności nazw wartości wymienianych przez respondentów z pojedynczymi składnikami semantycznymi wyodrębnionymi w toku mikrologicznej analizy hymnów to pierwszy etap poszukiwania elementów składowych słowiańskiej aksjiosfery. W umysłach uczestników kultur stanowi ona sieć powiązanych pojęć aktywowanych za sprawą użycia w dyskursie (tu: w ważnym tekście kultury) słów ważnych (termin Jadwigi Puzyniny (1997: 287)).

O wysokiej aksjologicznej pozycji takich wartości, jak np. RODZINA lub NARÓD, świadczy powtarzalność użycia w tekstach słów *majka* ‘matka’, *wośc* ‘ojciec’, *diđ* ‘dziad’, *braća* ‘bracia, brać’, *pod* ‘ród’, derywatów: *djed-ovina* ‘dziadów miejsce’, *омаѣ-бина* ‘ziemia ojców’. W przypadku wartości ZIEMIA – ważna jest częstość kontekstów, w których odpowiedniki słów *ziemia*, *strona*, *kraj* odnoszą się nie do państwa jako struktury politycznej, ale do terenu, ziemi. Na pytanie o miejsce w systemie wartości składników semantycznych dotyczących czasu odpowiedź daje obserwacja form gramatycznych. Powszechność form czasu teraźniejszego informuje o ważności konceptu aktualnego trwania/istnienia (państwa, wspólnoty) i jednocześnie koresponduje z również powszechnym składnikiem semantycznym tekstów ŻYCIE i słabiej reprezentowanym ROZKWIT. Formy czasu przeszłego odpowiadają takim składnikom tekstów, jak DAWNOŚĆ, CIĄGŁOŚĆ. Formy czasu przyszłego mogą pokrywać się z wyobrażeniami o wieczności i nieskończoności.

Szacowanie miejsca wyodrębnionych składników na skali wartości kultur słowiańskich, a co się z tym wiąże, także ich siły kulturotwórczej, przebiega na różnych polach. Obserwując występowanie poszczególnych elementów, odnotowujemy prawie we wszystkich tekstach hymnów słowiańskich obecność składników ZIEMIA, RODZINA, NARÓD, CZŁOWIEK i ŻYCIE. Pozostałe częste występują w około połowie tekstów: PAŃSTWO, SIŁA / MOC, SŁAWA, WALKA. Można uznać, że te wartości (głównie witalne) stanowią aksjologiczny trzon kultur badanych za pośrednictwem analizy ich ważnych tekstów. Taki wniosek ulegnie jednak pewnej modyfikacji lub pogłębieniu, gdy uwzględnimy fakt powiązania składników w sieci pojęć i zwrócimy uwagę na zgrupowanie pewnych składników, które są równolegle aktywowane w umyśle za sprawą użycia w tekście (w dyskursie) odpowiednich synonimów i antonimów. Przykładem może być powiązanie elementów WALKA (7), SPRZECIW (1), PRZEMOC (1), WRÓG (3), ŚMIERĆ WROGA (1), ZWYCIĘSTWO (3), BOHATERSTWO (1), MĘSTWO (2). Układają się one w scenariusz kulturowy, który jako jeden z ważniejszych porządkuje wyobrażenia Słowian o sobie i może być objaśniany w kontekście znanych wszystkim Słowianom długotrwałych walk o niepodległość, wolność, o powstanie ich państw. Podobne powiązanie dotyczy innych składników. Pojęcia ZGODA (5), ZWIĄZEK (2), PRZYJAŹŃ (2), WSPÓLNA BIESIADA (1) oraz negatywne KŁÓTNIA (1) stanowią zespół wartości zakorzenionych w nastawionych na wspólne działanie instytucjach kultur słowiańskich, jak południowosłowiańska zadruga czy wschodniosłowiański związek polityczny w ramach ZSRR. Powszechnie znane Słowianom doświadczenie zniknięcia państwa

odzwierciedla się w powiązanych składnikach ŚMIERĆ (1), ZGUBA / ZAGŁADA (1), ZMARNOWANIE (1), NIEWOLA (3) wraz z jej antonimem WOLNOŚĆ (5). Inne wartości łączą się w mniejsze grupy, które im mniej są liczne, tym mniejsza jest ich siła kulturotwórcza: PRACA (4), DZIAŁANIE (1), WYTRWAŁOŚĆ (1), BÓG (4), ŚWIĘTOŚĆ (2), SZCZĘŚCIE (4), RADOŚĆ (3). W kolejnych krokach prezentowanej procedury można podejmować próby ustalania opozycji binarnych, konstytutywnych dla świata wartości kultur słowiańskich, takich jak ŻYCIE – ŚMIERĆ, TRWANIE – ZAGŁADA, ZGODA – SPÓR.

Osobnym działaniem jest skoncentrowanie uwagi na składnikach semantycznych separowanych, tj. takich, które odnotowano w pojedynczych tekstach. Ich interpretacja prowadzi do stwierdzenia pewnej odrębności lub specyfiki danej kultury, ale pozwala także odkryć utajone związki i transfery kulturowe.

Odnotowanie tylko w hymnie polskim składników: jednostka z grupy innej (*Bo-naparte*), teren cudzy (*ziemia włoska, szwedzki zabór*), abstrahując od wyjaśnień historycznych, prowadzi do wniosku, iż mamy tu do czynienia z zabiegiem tekstotwórczym, z deikszą poszerzającą świat tekstu i dyskursu na obszar większy niż polski. Na poziomie kulturowym znajduje to paralełę w znanych conceptach kultury polskiej: ‘polskość otwarta’, ‘polskość naśladowcza’ (por. Niewiara 2010: 327–329, 335–337).

Stwierdzenie wyłącznie w hymnie słowackim opozycji metaforycznej SEN – PRZEBUDZENIE, umocowanej w czeskiej i słowackiej historii, prowadzi w stronę poszukiwania usieciowionej grupy wyrażań metaforycznych wnoszących pozytywne i negatywne konotacje konceptu obudzenia narodowego (czes. *buditel národa, národní obrození, národní vzkříšení*, sła. *národné prebudenie*). W tym wypadku konceptualizacja kulturowa nie jest charakterystyczna dla jednej kultury. Podobną, o równej sile aksjologicznej, znajdujemy w metaforze *letargu* (w który popadło społeczeństwo), znanej z polskich tekstów z końca XVIII w.

Interpretacja składnika semantycznego MŁODOŚĆ obecnego tylko w tekstach hymnów ukraińskiego (*браття молодії*) oraz chorwackiego (*junačka zemlja*) ujawnia głębsze podstawy wartościowania. Główna motywacja odnosi się w tym wypadku do cechy ‘młody’ (por. pol. *młody*, scs. *junъ*), ale słowiańska konotacja kulturowa jest bogatsza. Młodość rozumiana jest tutaj jako dzielna, sprawna (najlepiej w boju) i zuchwała. Stąd chrw. *junačka* ‘bohaterska’, ros. *молодец* ‘zuch, chwyt’, *молодецкии* ‘buńczuczny, chwacki, dziarski’, ukr. *молоець* ‘ts.’, a nawet pol. *junak* (nazwa podziwianego w latach 50. XX w. motocykla polskiej produkcji). Pozytywne wartościowanie MŁODOŚCI i jej specyficzna konotacja kulturowa nie są zatem cechą tylko ukraińską i chorwacką, ale mają zasięg szerszy. W omawianym przykładzie nie można na pewno stwierdzić, czy wynika to z bliskości językowej, czy kulturowej, ale w przypadku rozprzestrzeniania się jednostek złożonych motywacje są na pewno kulturowe, na co dowodem może być fraza *Jeszcze Polska nie zginęła*, której transfer przebiega w obrębie Słowiańszczyzny, o czym świadczy hymn ukraiński,

CZAS	pol.	czes.	śla.	łuź.	biał.	ros.	ukr.	bułg.	mac.	srb.	chrw.	śle.	czg.	bos.
Przeszły	X		X		X	X	X	X		X			X	X
Teraźniejszy	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Przyszły	X			X		X	X	X		X		X	X	X
Wieczność				X	X	X		X			X		X	X

WARTOŚCI	pol.	czes.	śla.	łuź.	biał.	ros.	ukr.	bułg.	mac.	srb.	chrw.	śle.	czg.	bos.
BIESIADA												X		
BOHATERSTWO											X			
BŁOGOSŁAWIENSTWO										X				
BÓG		X*	X		X		X			X				
CIAŁO			X					X						
CIĄGŁOŚĆ								X						
CZOŁO										X				
DAWNOŚĆ										X	X			X
DOM			X			X				X	X		X	
DUMA						X	X		X				X	X
DUSZA			X					X						X
DZIAŁANIE			X											
GŁOŚNOŚĆ								X	X					
GNIEW (BOGA)										X				
GODNOŚĆ				X										
GÓRA						X								
GRÓB / MOGIŁA										X	X			
KŁÓTNIA												X		
KREW								X						
LOS / DOLA						X		X						
MARZENIE / MYŚL			X		X		X					X	X	
MĄDROŚĆ LUDU							X							
MĘSTWO						X			X					
MIŁOŚĆ						X	X		X		X		X	
MŁODOŚĆ								X			X			
MODLITWA										X				

WARTOŚCI	pol.	czes.	śla.	łuź.	biał.	ros.	ukr.	bułg.	mac.	srb.	chrw.	śle.	czg.	bos.
MROK										X				
NIEWOLA	X*		X										X	
OJCZYŻNA	X					X	X							
PAMIĘĆ				X										
PANOWANIE							X							
PAŃSTWO	X				X	X	X		X				X	X
PIĘKNO		X		X				X			X			X
POKÓJ / SPOKÓJ					X									
PRACA				X	X		X			X				
PRAWDA														
PRAWO / SPRAWIEDLIWOŚĆ				X					X	X				
PRZEBUDZENIE			X											
PRZEMOC	X													
PRZYJAŹŃ				X	X									
PRZYNALEŻNOŚĆ														X
RADOŚĆ				X	X		X							
ROZKWIT		X		X	X									
SERCE					X						X			X
SEN			X	X										
SIŁA / MOC		X			X	X		X		X	X			
SŁAWA		X			X	X	X			X	X		X	X
SPRZECIW		X												
STRAŻ													X	
SZCZEROŚĆ					X		X							
SZCZĘŚCIE		X		X						X	X			
ŚMIERĆ											X			
ŚMIERĆ WROGA							X							
ŚWIATŁO		X			X					X			X	X
ŚWIĘTOŚĆ				X		X								
UCZCIWOŚĆ													X	
WALKA	X		X		X		X	X	X	X				
WIERNOŚĆ						X								
WOLA			X			X								

WARTOŚCI	pol.	czes.	śla.	łuż.	biał.	ros.	ukr.	bułg.	mac.	srb.	chrw.	śle.	czg.	bos.
WOLNOŚĆ			X		X	X	X		X					
WRAŻLIWOŚĆ		X												
WRÓG							X			X		X		
WSTYD / HAŃBA													X	
WYJĄTKOWOŚĆ						X					X			
WYTRWAŁOŚĆ							X							
(WY/Z)BAWIENIE										X				
ZDROWIE												X		
ZGODA	X									X		X	X	X
ZGUBA / ZAGŁADA										X				
ZMARNOWANIE		X												
ZWIĄZEK					X	X								
ZWYCIĘSTWO	X				X					X				
ŻYCIE	X		X		X	X	X		X		X	X		X

Skróty

biał. – białoruski, bos. – bośniacki, bułg. – bułgarski, chrw. – chorwacki, ches. – czeski, czg. – czarnogórski, imper. – imperativus, łuż. – łużyckie, mac. – macedoński, niem. – niemiecki, pol. – polski, ros. – rosyjski, scs. – staro-cerkiewno-słowiański, śla. – słowacki, śle. – słoweński, srb. – serbski, ukr. – ukraiński

Literatura

- BRALCZYK J., 2015, *500 zdań polskich*, „Biblioteka Gazety Wyborczej”, Warszawa.
- CHMIELEWSKI J., 2016, *Tytus, Romek i A'Tomek poznają historię hymnu Polski*, „Z Tytusem przez Historię”, t. 7, Warszawa.
- CHRZANOWSKI I., 1922, *Nasz hymn narodowy (Pieśń Legionów)*. Szkic literacki, Lwów – Warszawa – Kraków.
- DANIELEWICZ J., 1986, *Hymn w systemie gatunków liryki greckiej*, „Pamiętnik Literacki” LXXVII, s. 33–43.
- GAŃSKA M., 2018, *Mazurek Dąbrowskiego na pewno nie jest hymnem typowym*, Dzieje.pl, [on-line:] <https://dzieje.pl/aktualnosci/m-ganska-mazurek-dabrowskiego-na-pewno-nie-jest-hymnem-typowym> (dostęp: 15 XII 2021).
- GÖSSEL G., 2008, *Státní hymna České republiky v proměnách doby / The Czech Republic's National Anthem down the Ages*, Praha.

- KALETA R., 1988, *Nie zginęła. Dzieje recepcji „Mazurka Dąbrowskiego”, „Pamiętnik Literacki”* LXXIX, s. 193–264.
- KALETA R., 2009, *Sensacje z dawnych lat*, Warszawa.
- MAZURKIEWICZ F., 2016, *W stronę nieoczywistości. Teksty różne*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, nr 3521, Katowice.
- NAGÓRKO A., 2021, *Anny Wierzbickiej key words a kulturemy: porównywanie języków – porównywanie kultur?*, „Prace Filologiczne” LXXVI, s. 388–400, <https://doi.org/10.32798/pf.878>.
- NIEBRZEGOWSKA-BARTMIŃSKA S., 2021, *Tradiciinis Baltų ir Slavų pasaulėvaizdis. Kognitivinių lyginamųjų tyrimų projektas*, [w:] K. Rutkowska, S. Niebrzegowska-Bartmińska (oprac.), *Vertybės lietuvių ir lenkų kalbų pasaulevaizdyje / Wartości w językowym obrazie świata Litwinów i Polaków, 2: Liaudiškasis, tautinis, daugiatautis ir daugiakultūris paveldas / Dziedzictwo ludowe, narodowe, wieloetniczne i wielokulturowe*, Wilno, s. 162–180, <https://doi.org/10.15388/VLLP.2021.10>.
- NIEWIARA A., 2010, *Relatywizm a polskie dyskursy o polskości*, [w:] A. Pajdzińska, R. Tokarski (red.), *Relatywizm w języku i kulturze*, „Czerwona Seria Instytutu Filologii Polskiej UMCS”, t. 26, Lublin, s. 323–344.
- NIEWIARA A., 2018, *Uniwersalizm i relatywizm słów kluczy i pojęć kluczowych kultur słowiańskich*, [w:] „Z Polskich Studiów Slawistycznych. Językoznawstwo”, seria 13, t. 2, s. 213–222.
- PISARKOWA K., 1990, *„Jeszcze Polska nie zginęła”*. Język i recepcja, „Język Polski” LXX, s. 9–18.
- PREŠERNOVA: *Prešernova Zdravljica prejela znak evropske dediščine*, Gov.si, 1 IV 2020, [online:] <https://www.gov.si/novice/2020-04-01-presernova-zdravljica-prejela-znak-evropske-dediscine> (dostęp: 15 XII 2021).
- PUZYNINA J., 1997, *Słowo – wartość – kultura*, „Literatura w Kręgu Wartości”, Lublin.
- RAK M., 2021, *Kulturemy gwarowe, polskie i słowiańskie – zarys problematyki*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 33, s. 25–37, <https://doi.org/10.17951/et.2021.33.25>.
- SZELESZCZUK D., 2020, *Polski hymn państwowy i jego prawno-karna ochrona*, „Przegląd Sejmowy” nr 4, s. 147–164, <https://doi.org/10.31268/PS.2020.53>.
- WIERZBICKA A., 2007, *Słowa kluczowe. Różne języki – różne kultury*, tłum. I. Duraj-Nowosielska, „Communicare”, Warszawa.
- WOJTAK M., 2014, *Genologiczna analiza tekstu*, „Prace Językoznawcze” XVI, nr 3, s. 63–71.

Axiological Value of State Anthems of the Slavs in a Comparative Approach

Abstract

The author suggests a method for determining the set of values of Slavic cultures that is based on the analysis of important cultural texts. Examples of such texts are national anthems. Thirteen hymns of Slavic states and the national anthem of the Lusatians were analyzed. It was found that some of the distinguished semantic components correspond to the sets of Slavic values discussed in literature (LIFE, HEALTH, FAMILY, HOME, EARTH, WORK, LOVE, BEAUTY, HAPPINESS, WISDOM, SINCERITY, FAITHFULNESS, HONESTY, JUSTICE, FREEDOM, HONOUR, FAITH, GOD). It has been shown that as a result of grouping the components into networked clusters of concepts, it is possible to discover basic axiological binary oppositions (LIFE – DEATH, CONSENT – DISCORD), and in the course of linguistic and cultural analysis, relationships between apparently unrelated components can be revealed.